

ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԵՄ

«Պատմամշակութային արգելոց-թանգարանների
և պատմական միջավայրի պահպանության
ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի տնօրեն
Ա. Հովհաննիսյան

Հայեցակարգ

«Պատմամշակութային արգելոց -թանգարանների և պատմական
միջավայրի պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի թանգարանային
հավաքածուի համալրման

Ընդհանուր դրույթներ

Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Պատմության և կուլտուրայի հուշարձանների պահպանման և օգտագործման գլխավոր վարչության 1988 թ. նոյեմբերի 1-ի թիվ 582 և 1989 թ. հունիսի 2-ի թիվ 322 հրամաններով ստեղծվեց «Արգելոց-թանգարանների միացյալ դիրեկցիա»-ն, որի հիմնական գործառույթներն էին համակարգի պատմամշակութային հուշարձանների, արգելոցների, արգելոց-թանգարանների, թանգարանային արժեքների և դրանց առնչվող պետական փաստաթղթերի հաշվառման, պահպանման կազմակերպումն ու համակարգումը: 1988 թ. վերջին «Արգելոց-թանգարանների միացյալ դիրեկցիա»-ի ֆոնդերում պահվում էին 47314 միավոր թանգարանային արժեքներ և փաստաթղթեր: Հիմնարկը վերակազմավորվեց և ստացավ «Պատմական միջավայրի պահպանության հանրապետական ծառայություն» անվանումը:

ՀՀ կառավարության 2003 թ. մարտի 7-ի թիվ 312-Ն որոշմամբ՝ վերոհիշյալ կազմակերպության հիման վրա, որպես իրավահաջորդ, ստեղծվեց ՀՀ մշակույթի նախարարության «Պատմամշակութային արգելոց-թանգարանների և պատմական միջավայրի պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ը («Պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ)՝ կանոնադրությամբ ամրագրելով իր գլխամասային կառույցում և մասնաճյուղերում, ի թիվս այլ գործառույթների, նաև թանգարանային հավաքածուների համալրման, հաշվառման և պահպանության աշխատանքների շարունակական գործառույթը:

Թանգարանային հավաքածուի կազմը

2003 թ. ՊՈԱԿ-ի ֆոնդերում (ներառյալ մասնաճյուղերը) հաշվառված էր 263235 միավոր թանգարանային առարկա: 2023 թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ «Պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի համակարգի հավաքածուն ընդգրկում էր 349303 միավոր առարկա, որից 323702 հիմնական, 25601 գիտաօժանդակ ֆոնդի նյութեր են: «Պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի հիմնական հավաքածուն ընդգրկում է՝ փաստավավերագրական նյութեր (գծանկարներ, չափագրություններ, հանույթներ, քարտեզներ, նախագիծ-նախահաշիվներ, սևանկարներ, լուսանկարներ և այլն), տարբեր հուշարձանների պեղումներից հայտնաբերված հնագիտական իրեր (կավանդոթներ, աշխատանքային գործիքներ, զենքեր, սպասք, հմայիլներ, պերճանքի առարկաներ և այլն), որմնանկարներ, Հայաստանի տարբեր պատմաազգագրական շրջանների կենցաղն ու մշակույթը բնութագրող ազգագրական նյութեր (գորգեր, կարպետներ, անկողնապարկեր, գոտիներ, ասեղնագործություններ, աշխատանքային գործիքներ, սպասք, կենցաղային այլ առարկաներ և այլն), կերպարվեստի (գեղանկարներ) և դեկորատիվ-կիրառական արվեստի (ժամանակակից խեցեգործություն և մետաղագործություն) նմուշներ:

Բազմաբանակ և բազմաբնույթ են նաև «Պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի մասնաճյուղերի ֆոնդերը, որոնց գործունեությունը իրականացվում էն համաձայն ֆոնդերի հաշվառման ինքնուրույն կամ խառը համակարգերի:

«Զվարթնոց» պատմամշակութային արգելոց-թանգարան մասնաճյուղի ֆոնդերում պահպանվում է 11022 թանգարանային առարկա, որից՝ 5822 հիմնական, 5200-ը գիտաօժանդակ բնույթի նյութեր են: Մշտական ցուցադրության մեջ ներառված է 1589 ցուցանմուշ: Հիմնական ֆոնդի զգալի մասը «Զվարթնոց» համալիրի պեղումներից հայտնաբերված նյութեր են՝ ճարտարապետական բեկորներ, կավից և մետաղից պատրաստված կենցաղային իրեր, ապակուց, թանկարժեք և ոչ թանկարժեք մետաղներից պատրաստված պերճանքի առարկաներ, խճանկարի մնացորդներ: Ընդգրկված են նաև Զվարթնոցի վերականգնման նախագծեր և այլ փաստավավերագրական նյութեր:

«Մեծամոր» պատմահնագիտական արգելոց-թանգարան մասնաճյուղի ֆոնդերում պահպանվում է 28741 առարկա, որից 28757 հիմնական, 16 գիտաօժանդակ բնույթի նյութեր են: Մշտական ցուցադրության մեջ ընդգրկված են

8587-ը: Հիմնական ֆոնդը բացառապես կազմված է Մեծամոր հնավայրի պարբերական պեղումներից հայտնաբերված հնագիտական առարկաներից (քարե կուռքեր, արձաններ, խեցեղեն, զենքեր, աշխատանքային գործիքներ, հմայիլներ, թանկարժեք մետաղներ և քարեր պարունակող պերճանքի առարկաներ և այլն): Նշված նյութերը ընդգրկում են ուշ էնեոլիթից մինչև ուշ միջնադար ընկած ժամանակահատվածը (մ.թ.ա. XXXVI – մ.թ. XVIII դդ):

Բերդ պատմամշակութային արգելոց-մասնաճյուղի ցուցասրահում պահվում է տարածաշրջանի բնակչության մենցաղին և մշակութին վերաբերող հնագիտական և ազգագրական բնույթի 1060 առարկա, որից 948 հիմնական, 112 գիտաօժանդակ ֆոնդի նյութեր են: Մշտական ցուցադրության մեջ ընդգրկված է 399 ցուցանմուշ:

Համալրման խնդիրները, նպատակները.

Համալրման գործառույթի իրականացումը պետք է լինի նպատակային և համապատասխանի «Պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի և նրա մասնաճյուղ արգելոց-թանգարանների կանոնադրություններով հաստատված գործառույթներին:

Կազմակերպության կողմից պարբերաբար կատարվող համալրումները պետք է ծառայեն պատմական, հնագիտական, ճարտարապետական անշարժ հուշարձանախմբերի, հուշարձանների համալիրների, պատմական, կենցաղավարման և բնապատմական միջավայրի, պատմամշակութային կարգավիճակ ունեցող հողերի, տեղանքապատկերների (լանդշաֆտ) և մշակութային այլ արժեքների, արգելոց-թանգարան մասնաճյուղերի տարածքներում գտնվող հուշարձանների պահպանության, ուսումնասիրման, նպատակային օգտագործման, հանրահոշակման գործառույթների իրականացմանը, ինչպես նաև պետք է նպաստեն նշված բնագավառներում կատարվող աշխատանքներին:

Կատարվող համալրումները պետք է նպաստեն թեմատիկ գիտական մշտական ցուցադրությունների կազմակերպմանը և համալրմանը, հուշարձաններին առնչվող առանձին հարցադրումների նորովի մեկնաբանմանը, մշակութային, կրթական-լուսավորչական, զանգվածային ծրագրերի իրականացմանը, մշակութային զբոսաշրջության զարգացմանը, մշակութային

Ժառանգության հանրահոշակմանը՝ ժամանակավոր և շրջիկ ցուցադրությունների կազմակերպմանը, տարաբնույթ հրատարակությունների իրականացմանը: Համալրման աշխատանքներն իրականացնելիս պետք է բացառել պատահական, ոչ նպատակային ձեռքբերումները:

Համալրման ձևերը, սկզբունքները, տեսակները, չափորոշիչները

Թանգարանային հավաքածուի համալրման կարևոր նախապայմանը՝ հավաքածուի ամբողջականության պահպանումն է, նյութական և ոչ նյութական մշակութային տարրի տեղեկատվության ամբողջականությունն ապահովելու նպատակով:

Համալրումն իրականացվում է ընթացիկ գնման, նվիրատվության, փոխանակման, նպատակային պատվերի միջոցով:

Հավաքածուների դասակարգման, հաշվառման և պահպանման սկզբունքներով ու մոտեցումներով պայմանավորված համալրման աշխատանքներն իրականացվում են համալրման սիստեմատիկ, թեմատիկ և համալիր (կոմպլեքսային) տեսակների համաձայն:

Համալրման աշխատանքներն իրականացվում են հաշվի առնելով թանգարանային առարկային բնորոշ ընդհանուր և մասնակի չափորոշիչները: Հավաքչական աշխատանքներն իրականացնելիս անհրաժեշտ է փաստել, արձանագրել հավաքածուի մասին ամբողջական տեղեկատվությունը, ինչն անհամեմատ արժեքում է թանգարանային առարկայի, հավաքածուի գիտական արժեքը, հնարավորություն տալիս հավաքածուին վերաբերող գիտատեղեկատվական շտեմարանը ներկայացնել առավել համակողմանի և ամբողջական:

Համալրման աղբյուրները

«Պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի հավաքածուի համալրման աշխատանքները շարունակական բնույթ են կրում:

Համալրման աղբյուրներն են.

ա/ ՀՀ տարածքում կատարվող պեղումների արդյունքները, մասնավորապես.

- «Պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի հնագիտական արշավախմբի կողմից «Մեծամոր» հնավայրում իրականացվող սիստեմատիկ պեղումների,
- «Պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի հնագիտական արշավախմբի կողմից «Զորաց քարեր» հնավայրում իրականացվող սիստեմատիկ պեղումների,
- «Պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի հնագիտական արշավախմբի կողմից «Ամբերդ» հնավայրում իրականացվող սիստեմատիկ պեղումների,
- «Պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի հնագիտական արշավախմբի կողմից «Չեսարի դարպաս» հնավայրում իրականացվող սիստեմատիկ պեղումների,
- «Պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի հնագիտական արշավախմբի կողմից «Բերդկունք ամրոց» հնավայրում իրականացվող սիստեմատիկ պեղումների,
- «Պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի հնագիտական արշավախմբի կողմից «Մրթբի ձոր» հնավայրում իրականացվող սիստեմատիկ պեղումների,
- ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի կողմից իրականացվող պեղումների,
- Բնակչության կողմից հանձնվող պատահական գտածոների,
- «Քանազեղի դամբարանադաշտ» հնավայրի պեղումներից հայնաբերված հնամարդաբանական նյութերը:

բ/ ՀՀ տարածքի հուշարձանների չափագրման, վերականգնման և բարեկարգման նախագծման աշխատանքների արդյունքները:

գ/ Բնակչության շրջանում փաստավավերագրական և կենցաղային առարկաների հավաքչական աշխատանքների արդյունքները:

2024 թ. նախատեսվում է նոր ցուցադրություն կազմակերպել Բերդ պատմամշակութային արգելոցի ցուցասրահում, որի համար անհրաժեշտ է ձեռք բերել տեղի բնակչության մոտ ցուցակագրված կահույք, երկրագործական, անասնապահական, տնայնագործության, արհեստների, ինչպես նաև տոների և ծեսերի հետ կապված ազգագրական բնույթի առարկաներ:

Անհրաժեշտ է նաև ձեռք բերել տարբեր թանգարաններում և արխիվներում պահվող տարածաշրջանի կենցաղի և մշակույթի հետ կապված նյութերի կրկնօրինակներ:

դ/ Այս կամ այն կերպով հայկական հուշարձանները փաստող անհատ ուսումնասիրողների՝ պատմաբանների, հնագետների, ճարտարապետների, լուսանկարիչների և այլոց աշխատանքերը:

2024 թ. նախատեսվում է լուսանկարիչ Գուրոսի (Գուրգեն Պարոնյան-Հովսեփյան) հավաքածուի ամբողջացման նպատակով (այժմ համանուն հավաքածուն կազմում է 891 թանգարանային առարկա) ձեռք բերել նրա ժառանգների մոտ պահվող շուրջ 300 սևանկար:

2024 թ. Բջնի ամրոցի փաստավավերագրական նյութերի հավաքածուի ամբողջացման նպատակով նախատեսվում է ձեռք բերել պատմաբան, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Իգիթ Ղարիբյանին պատկանող և նրա ժառանգների մոտ պահվող Բջնի ամրոցի պեղումների չափագրությունները և լուսանկարները՝ 652 միավոր:

Հաստատված է «Պատմամշակութային արգելոց-թանգարանների և պատմական միջավայրի պահպանության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի տնօրենին առընթեր գործող Գիտխորհրդի և Թանգարանային առարկաների, հավաքածուների գնման հանձնաժողովների կողմից

նախագահ Ա. Փիլիպոսյան
քարտուղար Լ. Գևորգյան